

Copyright © 2014, Ratko Dmitrović
Copyright © ovog izdanja 2014, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

BELEŽNICA
PROFESORA MIŠKOVIČA

I

Beogradski novinar Boško Stevanović pridigao se u polusnu i seo na rub kreveta. Imao je osećaj da se soba okreće oko njega. Mešali su se glasovi ulice i zvuk telefona. Prethodnu noć proveo je sa svojom devojkom Jelenom i njihovim društvom na jednom od splavova smeštenih uzvodno od Brankovog mosta. Slavili su Jelenin rođendan. Boško je ponovo napravio grešku i pomešao nekoliko vrsta pića.

Imao je osećaj da mu se glava raspada. Telefon je i dalje besomučno zvonio. Nesigurnim korakom, oslanjajući se na zid, došao je do telefonskog aparata, starog Pupinovog modela, i podigao slušalicu. Uspeo je samo da razabere glas svoje majke Dragice. Promrmljao je da ima mnogo posla i spustio slušalicu.

S desne strane komode na kojoj se nalazio telefon stajala je mala kožna fotelja, ručni rad Boškovog oca Velizara Velje Stevanovića, penzionisanog policijskog inspektora. Boško se svalio u fotelju – presvučenu tamnom, smeđom kožom, ispucalom na nekoliko mesta – naslonio glavu

na zid i pokušao da uspostavi kontakt sa stvarnošću. Bilo mu je jasno da ga je majka probudila zato što je znala da u deset i trideset ima redakcijski sastanak. To je pisalo na malom žutom papiru, podvučenom pod magnet na vratima frižidera. U glavi je i dalje osećao nepodnošljiv pritisak. Znao je da postoji samo jedan način da se sabere – hladan tuš.

Otišao je u kupatilo. Nekoliko trenutaka kasnije, mlaz hladne vode zapljusnuo mu je telo. Organizam je reagovao snažnim zatezanjem mišića, a potom drhtanjem. Osećao je kako mu krv ubrzano struji. Potom se obrijao. Dok je trajala ta dosadna radnja, Boško je nekoliko puta zaključio da izgleda loše. Ogromni crni podočnjaci i bledilo u licu bili su nepobitan dokaz burne i neprospavane noći.

U redakciji je vladala uobičajena atmosfera. Miris kafe i dim prvih cigareta mešali su se u vazduhu.

– Milice, molim te, naruči mi duplu kafu i kiselu vodu. Glava me boli, hoću da umrem – rekao je Boško sekretarici redakcije, ulazeći u malu prostoriju koja je od glavnog redakcijskog prostora bila odvojena pregradom od stakla i tamnosmeđeg metala. Krajičkom oka je u uglu sobe, naspram Milice, registrovao nepoznatu ženu u crnom kompletu, sa velikom kožnom torbom u krilu. Gledala je u pod.

– Nije valjda da si se napio prošle noći? – upitala je Milica začuđeno, znajući da Boško jedini od novinara *Argumenta* retko i vrlo malo konzumira alkohol.

– Nemoj ništa da me pitaš – odgovorio je i ušao u veliku sobu, takozvani desk redakcije, gde je već sedelo nekoliko njegovih kolega. Poželeo im je dobar dan, ali to kod prisutnih nije izazvalo nikakvu reakciju, svi su ćutali i

čitali novine. Samo je Mile, šef ekonomske rubrike, čovek sa dva bajpasa, čirom u stomaku i potpisanim rešenjem za penziju – u koju mu se nije išlo jer je govorio da će umreti deset dana posle penzionisanja – podigao glavu, pogledao Boška i mahnuo rukom u znak pozdrava.

U vazduhu su lebdeli oblaci duvanskog dima. Preko ekrana portabl televizora, postavljenog unutar velikog prozorskog okna, defilovali su kadrovi neke putopisne reportaže: duga peščana plaža, s bujnim zelenilom u pozadini i nebom koje se na horizontu spuštalo u plavetnilo mora. Kako bi bilo lepo izgubiti se iz ovog sivila i otići tamo na nekoliko dana. U stvari, ja bih u takvom ambijentu mogao da živim do kraja života – razmišljao je Boško ne skidajući pogled s televizora.

U sledećih desetak minuta u prostoriju deska ušlo je još nekoliko urednika i novinara. Sastanak proširenog kolegijuma kasnio je dvadesetak minuta, čekao se dolazak Dušana Milišića, glavnog urednika *Argumenta*.

Kad su se neki već ponadali da Dule, kako su ga zvali, neće ni doći, on se pojavio na vratima. Po izrazu lica videlo se da nije dobre volje, a to je uvek značilo da će sutrašnji broj lista biti interesantniji nego inače. Dušan je bio od onih kojima su lični problemi bili najbolji podsticaj za rad. Tražio je u takvim trenucima od urednika i novinara ono što mu nije padalo na pamet kad je bio dobro raspoložen. To je, po pravilu, listu donosilo kvalitet.

– Boško, izađi napolje i vidi šta hoće ona žena što sedi kod Milice. Kaže da se dogovorila nešto s onom sluđenom Majom koja se, naravno, neće pojaviti do dva po podne. Hajde, molim te – bilo je prvo što je Dušan izgovorio, zauzevši za stolom mesto do vrata.

Na vratima se Boško umalo sudario sa kafe-kuvaricom. Uzeo je sa tacne jednu od dvanaest kafa, jer ona naručena preko Milice nije stigla. Kad ga je videla s kafom, Milica je stavila ruku preko usta i zatvorila oči.

– Boško, izvini. Ja sam potpuno smetnula s uma onu kafu. Molim te, izvini.

– Nije važno – rekao je i okrenuo se ženi koju je video prilikom dolaska. Imala je krupne crne oči. Čak ni duboke bore nisu mogle prikriti da je to lice, ne tako davno, bilo lepo, čak izuzetno lepo.

U sledećih nekoliko minuta Boško je saznao da se žena zove Milanka, da je iz okoline Šapca, da nema posao, da teško živi i da je na pravdi boga otpuštena s posla. Uobičajena priča za Srbiju u tranziciji.

Slušao je sklopljenih ruku, dok mu je s desne strane dopiralo Miličino coktanje, prožeto uzdasima. Žena u crnom širila je svoju priču detaljima vezanim za svoje dve kćerke. Oči su joj bile pune suza koje, začudo, nije brisala. Samo bi s vremena na vreme zatvorila oči, posle čega bi se nekoliko krupnih suza skotrljalo niz lice – i nastavila s pričom. Govorila je da ona nije važna, da je njen život ionako promašen ali da će uraditi sve što može kako bi svoje dve devojčice zaštitila od najsurovijih udara života. Naivno je verovala da će priča o nepravednom otpuštanju s posla, objavljena u novinama, nekoga ganuti, da će promeniti negativan tok događaja u njenom životu.

Naviknut na slične situacije, Boško je ćutao čekajući da Milanka priču privede kraju. Kad je završila, okrenuo se prema Milici u nameri da uzme list papira i olovku, da zapiše osnovne podatke na kojima će počivati tekst. U

tom trenutku, na ulaznim vratima redakcije pojavila se pripravnica Maja.

– Jao, Milanka, molim vas, oprostite. Ja sam potpuno zaboravila da smo za danas dogovorile Vaš dolazak u Beograd. Tek kada sam jutros otvorila rokovnik shvatila sam da ste Vi već u Beogradu. Nemojte da se ljutite, sada ćemo nas dve lepo da sednemo i napravimo ono što treba. A šta ti, Boško, radiš ovde? Ti si umesto mene hteo da napraviš tekst? Boki, pa ti si srce, daj da te poljubim – izgovorila je mlada novinarka u jednom dahu.

Očiju punih nade, Milanka je nemo gledala u Maju. Boško je ustao, pružio ruku ženi s velikom kožnom torbom u krilu i, ne pogledavši Maju, vratio se u sobu u kojoj je glavni i odgovorni urednik držao sastanak. Jedina novost, u odnosu na ostale sastanke proširenog kolegijuma, bila je razrada ideje o uvođenju dodatka koji bi, svake subote, obrađivao samo teme iz oblasti kriminala. Na samom kraju, pre nego što je pošao prema svojoj kancelariji, Dušan se okrenuo prema Bošku.

– Pre mesec dana umro je profesor Arsenije Mišković, naš poznati etnolog. Zvala me je jutros njegova supruga. Živi sama i molila je da joj pomognemo oko profesorove zaostavštine. Njena želja je da to neko preuzme, a ni sama ne zna koja je institucija za to najpogodnija. Otiđi do nje, napravi rubriku o profesoru i njegovom radu i u naslovu izvuci njenu ponudu. Valjda će se neko javiti. Broj telefona je kod Milice.

Samo što je šef napustio desk, Boško je snažno udario nogom u jednu napola izvučenu fioku. Otvorile su se dve druge iz kojih je na pod izletelo nekoliko papira i konzerva

paštete, ostavljena tu ko zna kada. Baš kada se ponadao da će ga prebaciti na kolosek važnijih događanja, posle jedne interesantne političke priče koju je uradio i objavio pre nekoliko dana, Boško je ponovo dobio zaduženje koje mu je, tako je mislio, zatvaralo vrata svakom napredovanju unutar *Argumenta*.

– Šta sam ja bogu skrivio da u ovoj redakciji uvek dobijam da radim ovakve i slične gluposti? – zapitao se gledajući kroz prozor.

Tada, sa trideset i nešto godina, Boško Stevanović, novinar lista *Argument*, nije mogao ni da nasluti u kojoj meri će zadatak koji je upravo dobio promeniti njegov život i da će taj, po svemu rutinski novinarski posao, jednu mirnu, gotovo monotonu životnu svakodnevicu pretvoriti u niz nesvakidašnjih i uzbudljivih događaja.

Tog sunčanog aprilskog jutra koje je Beograd dočekaokupan kišom, u Boškov život ušla je serija tajni za koje nije ni slutio da postoje na ovom svetu, kamoli u Srbiji.

Ljut na sebe, na posao o kojem je nekada maštao i voleo ga, na glavnog urednika i celu redakciju, Boško je oko petnaest časova, nogu pred nogu hodao Bulevarom u pravcu svoje zgrade na Zvezdari. Punih osam godina je novinar *Argumenta* i isto toliko vremena sanja da se negde sretne sa onom slikom novinarstva koja ga je i dovela u tu profesiju. Diplomirao je jugoslovensku književnost ali nikada nije ni pomislio da kao nastavnik, u nekoj srednjoj školi, objašnjava deci šta je to postmodernizam. Na trećoj godini fakulteta počeo je da radi kao saradnik u nekim beogradskim redakcijama, dolazio je u dodir i sa radijskim novinarstvom, ali samo je pisanje bilo ono što je shvatao kao pravo novinarstvo. Mislio je da će jednog

dana postati ugledno pero, da će putovati po Srbiji i svetu, raditi intervjuje s političarima i, uopšte, poznatim ljudima, pisati uvodnike... Vreme je prolazilo, a Boško Stevanović je sve dublje tonuo u sivilo perifernih redakcijskih poslova. Dan koji je odmicao i novo zaduženje dobijeno od glavnog urednika skoro su ga dotukli.

Bezvoljan, umoran i nenaspavan, jedva je dočekao da uđe u svoju sobu. Spustio je roletne, zamolio majku, koja je u međuvremenu došla s posla, da ga ne budi bez obzira na to ko zove, legao obučen i zaspao istog trenutka.

II

Oblaci boje olova lebdeli su iznad Ibra, menjali oblike i lagano se premeštali nad kanjonom kojim se probijala reka nabujala od prolećnih kiša. Dan je bio neobično lep za to doba godine, mada je u senovitim uvalama i dubokim jarcima još uvek bilo snega i leda. Odozgo, s brda, videlo se daleko po Srbiji. Veliko jato vrana preletelo je kanjon i nestalo u bleštavilu sunca, iza visokih kamenih zidina.

Dragoljub Ilić stajao je nekoliko metara od tri male vatre, raspoređene u obliku trougla. Između njih, od svake udaljen desetak metara, bio je poboden drveni krst, ne viši od jednog metra. Starac je nemo posmatrao kako se vatre razgorevaju. Svakih nekoliko minuta krstio se lagano, gotovo usporeno, i s monaškim mirom gledao u krst.

Vetar je duvao slabije nego inače, ali su i ti blagi, povremeni drhtaji vazduha razbuktavali plamene jezike. Na tvrđavi je vladao mir. Tek poneki ptičji glas i tiho, monotono javljanje zrikavaca. S vremena na vreme vetar bi zafijukao kroz pukotine na zidinama od sivog kamena.

Svake godine u ovo doba, na isti dan, Dragoljub Ilić, sada već sedamdesetogodišnjak, penjao se strmom i zarslom stazom do davno napuštenog srednjovekovnog grada Magliča. Usput bi prikupio naramak granja koje bi, po dolasku na tvrđavu, razmeštao na tri mesta. Zatim bi odlazio do samo njemu znanog udubljenja u jednom od zidova, izvlačio otuda drveni krst, pobadao ga između granja a potom palio vatre. I tako već pedeset godina. To mu je ostalo u amanet od pokojnog dede Vujadina.

Zapamtio je Dragoljub kako je njegov otac ušao u malu odvojenu sobu gde su sedele žene i pozvao ga. Prešli su tada u odaju u kojoj su bila dva kreveta. Na jednom od njih ležao je deda Vujadin. Otac je priveo sina krevetu i izašao iz sobe. Vujadin je neko vreme ćutao a onda zatvorio oči, uzeo Dragoljubovu desnu ruku i upitao ga seća li se šta su njih dvojica protekle dve godine, u proleće i jesen, radili na tvrđavi. Dragoljub je samo klimnuo glavom, predosećajući da se bliži kraj čoveku koga je beskrajno voleo.

– Sigurno se sećaš svega, i reči molitve? – upitao je Vujadin.

– Sećam se svakog detalja – odgovorio je suvonjavi mladić i dalje nepomično stojeći pored kreveta.

– Meni je vreme umirati. Naša porodica od davnina ima obavezu da na Magliču, u dane koji su ti poznati, dva puta godišnje uradi ono što smo nas dvojica zajedno činili prošle i pretprošle godine. To je radio moj deda, to sam radio ja poslednjih šezdeset i nešto godina, a sada je red na tebe. Određenog dana vatre se moraju zapaliti i krst se mora pobosti. U slučaju da se to ne dogodi, ceo ovaj kraj, a najpre našu porodicu i selo, pogodiće velika nesreća. Taj posao uvek mora da uradi isti čovek. Nemoj

da se plašiš ni bolesti ni nesreće. Šta god se događalo, ti ćeš uvek imati snage da se popneš na Maglič i zapališ vatre. Ima neka sila koja o tome vodi računa – rekao je Vujadin i napravio pauzu.

Dragoljub je kao opčinjen posmatrao lice starca koji je s vremena na vreme otvarao oči i gledao iznad sebe.

– Ono što ne znaš – nastavio je starac, sada već potpuno iscrpljen – a to zna svega nekoliko starijih ljudi u celom kraju, i red je da znaš i ti, jednom godišnje, u noći uoči Petrovdana, na Magliču se odigrava bitka koja se može čuti ali se ne može videti. Ja sam se, misleći da je to samo prazno verovanje, jednom odvažio da te noći odem na tvrđavu i gorko sam se pokajao. Tebe molim da to ne pokušavaš. Opasno je, vrlo opasno. Znao sam jednog mladića koji tu noć na Magliču nije preživio. Nikada se odozgo nije vratio, a telo mu nisu pronašli. Ako ti znatiželja ipak bude jača od pameti, obavezno u džepu ponesi nekoliko zrna tamjana, zapali ih čim mine ponoć i stani kod onog udubljenja gde ostavljam krst. Inače, taj krst menjaj svake tri godine i pravi ga od grabovine.

Bilo je to poslednje što je Vujadin izustio. Pustio je Dragoljubovu ruku, prekrstio svoje ruke na grudima i snažno izdahnuo.

Mnoge događaje koji su usledili Dragoljub nije umeo da objasni. Već sledeće godine, s prvim danima proleća, kad su pašnjaci ozeleneli a šljivici pobeleli od ranih cvetova, Dragoljubu je naglo pozlilo. Osećao je bol u grudima, kašljao je i sve više slabio. „Grudobolja, nema mu spasa“, govorili su u selu. Jedne noći čuo je oca i majku kako, misleći da spava, razgovaraju o njegovoj sahrani. Majka je tiho plakala dok je otac kršeći ruke nemo gledao u ognjište.

Uprkos bolovima i velikoj iznemoglosti, te noći Dragoljub se setio da za tri dana dolazi ono vreme kad se na magličkoj tvrđavi pale vatre. Nije imao snage da ustane iz kreveta, kamoli da izađe iz kuće, i počeo je da se tresе misleći na poslednje dedine reči. Zar će on prekinuti vekovnu tradiciju? Šta će se posle toga dogoditi s njegovima i sa celim selom? Kakvo će se to zlo spustiti niz sablasne zidine Magliča? Počeo je da drhti, ali to nije potrajalo dugo i on je osetio neku toplinu koja je dolazila od nogu. Telo je prestalo da se tresе a blaženi mir prodirao je u svaki delić njegovog mladog tela. Pomislio je da smrt dolazi na taj način. Posle samo nekoliko minuta zaspao je čvrstim snom. Otac je upalio sveću i prišao bojeći se da mu je sin mrtav, ali košulja na mladićevim grudima ravnomerno se podizala i spuštala.

Ono što se dogodilo s prvim zracima sunca, roditelji su pripisali jedino božjoj milosti.

Dragoljub je otvorio oči i okrenuo se prema malom prozoru kroz koji se probijalo sunce. Lice mu je bilo rumeno, bez ijednog traga one sive, mrtvačke boje. Nasred sobe stajala je njegova majka Stanija, ne nalazeći snage da išta kaže. Kad se Dragoljub nasmešio i zatražio parče hleba, iz majčinih grudi otelo se nešto što je ličilo na uzdah i slabašan krik.

Još istog dana, oko podneva, Dragoljub je sedeo na panju ispred kuće. Pojeo je dve crvene jabuke izvađene iz trapa, obišao voćnjak, ručao i posle toga odspavao do prvog sumraka. Kad se probudio osetio je neobičnu snagu u telu i znao da mu je ona čudna moć, koju je deda Vujadin spomenuo na samrti, spasla život i da će kroz dva dana biti dovoljno zdrav da zapali vatre na tvrđavi.

Kada je sutradan prošao kroz selo, narod se krišom krstio, a sveštenik Mihajlo je naložio crkvenjaku da se sledećih sedam dana svakog jutra oglašavaju zvona seoske crkve.

Nekoliko godina kasnije, u vreme jesenjeg odlaska na Maglič, danima je padala kiša. Ne znajući šta ga čeka, ali beskrajno verujući u ono što mu je sačuvalo život, Dragoljub je prešao Ibar i mokat do kože krenuo uskom stazom prema tvrđavi. Uzimao je mokro granje za potpalu trudeći se da ne razmišlja o onome što će se dogoditi. Kako je prilazio zidinama, kiša je slabila a prolaz ispod kamenog svoda uveo ga je u prostor gde je sve bilo suvo. Unutar zidina Magliča nije pala ni kap kiše iako su iznad i oko tvrđave visile ogromne kišne zaveses. Kao da je sve bilo optočeno vodenim zidovima. Nisu se videli ni Ibar, ni okolna brda, ni planine u daljini. Unutar tvrđave, verovao je Dragoljub, vladala je sila koja ga je sačuvala od smrti, ista ona beskrajna snaga o kojoj deda Vujadin nije znao ništa, osim da postoji.

U toj čudesnoj i za čoveka potpuno neobjašnjivoj situaciji, sred male oaze zaštićene od olujnog vetra i kiše koja je okolo lila kao da je neko ogromnom sabljom razrezao nebo – Dragoljub Ilić je na zemlju stavio tri potpale, rasporedio odozgo ono mokro granje i upalio vatre bez ikakve muke, kao da pali slamu. Potom je uzeo krst, poba ga u sredinu i započeo molitvu.

Isto, samo bez kiše, bilo je i te 2002. godine.

Po obavljenom poslu, Dragoljub je vratio krst i laganim korakom krenuo prema dolini. Negde na sredini staze,

na proširenju gde je vreme pre koju godinu oborilo drvo, starac je seo i zapalio cigaretu. Dugo je sedeo nepomičan, odbacujući kolutove plavičastog dima i gledajući u daljinu. Pogled mu se odmarao na brežuljcima tek dodirnutim prvim prolećem. Tišinu su narušavali samo cvrkut ptica i šum vetra u krošnjama. Dole u dolini kovitlao se Ibar, moćan i nabujao kao svakog proleća. Voda je nosila otkinuto granje i panjeve pokupljene sa obrušenih obala.

Samo za vreme Drugog svetskog rata Dragoljub Ilić je napustio ovaj kraj, i to nakratko. Njegova porodica je, bežeći od nadolazeće smrti, otišla u okolinu Kruševca. Tamo su ostali nepuna dva meseca. Ukoliko se izuzmu ta dva meseca, Ilić je čitav život proveo u okolini Magliča i nikada zbog toga nije zažalio. – Ima ljudi kojima nije suđeno da putuju – govorio je kad bi ga deca pitala zbog čega nikada nije pokazao želju da nekud ode, da vidi svet, odmori malo. – A što se odmora tiče – dodavao je Dragoljub – odmaraću se kad umrem.

III

Penzionisani policijski inspektor Velizar Velja Stevanović ispio je poslednji gutljaj popodnevne kafe, razvukao produžni kabel, priključio bušilicu i popeo se na male metalne merdevine, koje je pridržavala njegova supruga Dragica. Na fotelji je stajala slika koju je Velja nameravao da okači – *Vojvođanska polja*, ulje na platnu, nepoznatog autora.

Nekoliko sekundi nakon što je burgija udarila u zid, Boško je u susednoj sobi skočio s kreveta, naglo se probudivši. Trebalo mu je skoro pola minuta da shvati gde se nalazi i šta se događa, ali mu nije bilo jasno da li je jutro ili kasno popodne. Podigao je roletnu. S oreolima crvenila na nebu, Sunce je tonulo u sremske ravnice. Otvorio je prozor i duboko udahnuo svež vazduh. Zvuk bušilice i dalje je tresao čitavu zgradu, bar je Boško imao takav utisak. Krenuo je da od majke zatraži kafu i ubrzo shvatio da njegovi roditelji – a ne neko iz komšiluka, kao što je mislio – stoje iza buke koja ga je probudila.

– Čale, bre, moraš li baš sada da kačiš tu sliku? – upitao je šireći ruke.

– A moraš li ti baš sada da spavaš? Ko normalan spava u ovo doba? – uzvratio je Velja, menjajući burgiju.

Znajući Veljinu narav, Boško se bez reči vratio u sobu i seo na krevet. Tu nikakva rasprava ni ubeđivanje nisu mogli da pomognu. Bušilica se čula još neko vreme, a onda je sve utihnulo. Posle desetak minuta na vratima Boškove sobe čulo se kucanje. Prostoriju je ubrzo ispunio miris kafe koju mu je donela majka.

– Izvini što smo te probudili. Ja sam mu govorila da sliku okačimo ili večeras ili sutra pre podne, ali nije vredelo. Znaš ti kakav je naš Velja.

Boško je ćutao dok ga je majka milovala po kosi. Osećala je da njegovo loše raspoloženje nije samo posledica prekinutog sna. Znala je Dragica da je njen Boško sve nezadovoljniji poslom koji radi, da je njegova dugogodišnja veza s Jelenom često u krizi i da je on svoj život drugačije zamišljao. Nije imala ni moći ni načina da mu pomogne. Čitav radni vek provela je u kiosku za prodaju novina, a njen suprug je svaki razgovor u vezi sa Boškom prekidao uz napomenu da je na vreme govorio kako bi sve bilo drugačije da je sin krenuo njegovim stopama. – Da je hteo u policiju, tu bih mogao da mu pomognem. Ali jok, dečko bi da bude novinar – govorio je Velja.

Bez obzira na svu odbojnost prema onome što je trebalo da uradi, Boško je uzeo notes sa telefonskim brojevima i nazvao udovicu profesora Miškovića. Planirao je da ugovori sastanak s njom za sutra. Telefon je zvonio dugo i kad je već hteo da spusti slušalicu, s druge strane je začuo

glas koji je zvučao mlađe nego što je očekivao. Ipak, bila je to gospođa Mišković.

– Izvinite što sam se malo zbunio, učinilo mi se da sam dobio pogrešan broj. Zovem iz *Argumenta*, povodom razgovora koji ste imali s mojim glavnim urednikom – rekao je Boško i dalje začuđen zbog boje glasa svoje sagovornice.

– Ne morate da se izvinjavate, jasno mi je da zvučim kao devojčica. Mnogi se zbune ali šta da radim, Bog mi je dao takav glas.

Posle nekoliko uobičajenih rečenica o zdravlju i vremenu, Boško je upitao gospođu Mišković kad može da navrati i predložio da to bude sledećeg dana, u koje god doba. Obradovao se kad je čuo da ona narednog jutra putuje kod rodbine u Kruševac i da će tamo ostati najmanje deset dana. Poverovao je da će na taj način izbeći zadatak kojem se nije radovao, ali onda mu je do svesti došlo ono što mu je šef rekao negde oko podneva – razgovor s Jelisavetom Mišković treba da se obavi u toku dana, jer je objavljivanje planirano za prekosutra.

– Gospođu Mišković, ja prosto ne znam šta sada da radimo, pošto sam dobio zadatak da taj razgovor obavimo što pre. Kasno mi je da čekam da se vratite iz Kruševca – bio je iskren.

– Ako je tako, Vi lepo sedite u kola ili u gradski prevoz i odmah dođite kod mene – odgovorila je gospođa Mišković.

Drugog rešenja nije bilo. Uzeo je diktafon, obukao se, prebacio torbu preko ramena i krenuo u grad. Jelisaveta Mišković je stanovala na Dorćolu, u jednoj kratkoj ulici koja je vertikalno izlazila na Ulicu Cara Dušana.

Bila je sitna žena, svetlih očiju i kose vezane u rep. Svoje godine, a imala ih je sedamdeset, nosila je izvanredno. U

toku večeri, kroz razgovor, Boško je saznao da gospođa Jelisaveta svakog jutra bar trideset minuta vežba pored otvorenog prozora, čak i zimi; da posle ručka šeta nekoliko kilometara, povremeno vozi bicikl, pije mešavinu ruskog i zelenog čaja i meditira pred spavanje.

– Nameravam da živim bar devedeset godina. Hoću da vidim kako se uspravlja veliki ruski medved. Ja verujem da će se to dogoditi, moja sestra živi u Rusiji i ubeđuje me u tu neminovnost. Znate, ja sam veliki rusofil – ponovila je Jelisaveta nekoliko puta te večeri.

Razgovor se za Boška pretvorio u prijatno druženje sa vitalnom staricom iza koje su bile decenije zanimljivog i vrlo osmišljenog života. Kada nije putovala po Srbiji sa svojim petnaest godina starijim suprugom, Jelisaveta je pisala pesme, obilazila fruškogorske manastire, pecala ribu na Dunavu... Bar dva meseca godišnje provodila je u Rusiji, kod svoje mlađe sestre Jovanke, udovice pokojnog Viktora Semjonoviča, inženjera Državnog projektnog biroa SSSR-a. Jovanka se s Viktorom upoznala u Beogradu, 1970. godine. Beše završila arhitekturu, ali je po dolasku u Moskvu taj posao radila samo nekoliko godina. Sa Viktorom je dobila dvoje dece, Ljudmilu i Vladimira, odustala je od karijere i posvetila se porodici.

O svemu tome Jelisaveta Mišković pričala je Bošku izuzetnim pripovedačkim talentom – ostavljala je pojedine delove svojih priča nedorečenim, ali tako što bi slušaoca navela da postavlja pitanja i time, potpuno nesvesno, postane aktivan sagovornik.

Najmanje su razgovarali o profesoru Arseniju Miškoviću, etnologu, velikom zaljubljeniku u prirodu Srbije i običaje njenih stanovnika. Za sobom je ostavio zbirku

vrednih predmeta na koje je nailazio u radu dugom pet decenija i zapise o životu i običajima kojih više nema ili su u nekim delovima Srbije živeli samo u naznakama, kao odsjaj prošlosti koji tek nagoveštava ono što je hod vremena uspeo da izbriše i obesmisli. Jelisaveta je sve to želela da ostavi državi – nekom muzeju, zavodu ili institutu. Samo da bi bilo od koristi, da ne bi čamilo po drvenim sanducima i fasciklama u jednoj od soba njihovog stana na Dorćolu.

Stari zidni sat, marke hofermajer, napravljen krajem devetnaestog veka u Beču, otkucao je jedanaest puta kad se Boško spremao da krene kući. Imao je jednu osrednju priču, obavljen zadatak i lično zadovoljstvo što je upoznao ženu čija ga je energija postidela. – Ona sa sedamdeset godina ima više životnih planova od mene – ponovio je nekoliko puta u sebi, gledajući i slušajući gospođu Mišković kako s velikim žarom u očima i uzbuđenjem u glasu priča da će na leto učestvovati u đerdapskom takmičenju hvatanja somova na bučkalu, a posle toga, na jesen, krenuti kod sestre u Rusiju da tamo, u jednoj dači u Podmoskovlju, podignutoj na rubu brezove šume, okružena snegom i velikom sestrinom porodicom, dočeka Novu godinu.

Zahvalio je gospođi Mišković na čaju, divnoj suvoj piti i razgovoru u kojem je uživao, ali kada je krenuo, ona ga je zamolila da sačeka jer ima za njega nešto što bi ga moglo zainteresovati. Vratila se iz susedne sobe noseći prašnjavu beležnicu debelih crnih korica.

– Ovo poklanjam Vama lično. Molim Vas samo da budete pažljivi. Ono što budete pročitali nemojte lako odbaciti ali ni primiti k srcu. Radeći svoj posao, koji je

neizmerno voleo, moj suprug je nailazio na priče koje naučno i racionalno nije moguće objasniti. Nije ih istraživao i prema njima se odnosio s ironijom, ali je ipak imao potrebu da ih zapiše. Ova beležnica je tako nastala – rekla je Jelisaveta.

– Pretpostavljam da su to zapisi narodnih predanja o vilama, duhovima i vidovnjacima – uzvratio je Boško uzimajući crnu beležnicu.

– Ne. Ovo je nešto drugo. Videćete. Ali Vas još jednom molim da tome ne dajete veliki značaj. Vi ste novinar i zato će Vas ovo što je unutra dodatno interesovati, ali imajte na umu da u našim životima uvek postoji nešto što ne možemo da objasnimo. Te misterije čine život interesantnijim i navode nas na razmišljanje. Volela bih da pročitate ovu beležnicu, ali Vas molim da Vam ona bude samo povod za razmišljanje o temama koje nam u ovom svakodnevnom ludilu ne dopiru do mozga. I još nešto, zadržite beležnicu samo za sebe. Nemojte o njoj govoriti drugima. Kad je pročitate biće Vam jasno zašto Vam ovo kažem.

Boško se pozdravio sa gospođom Mišković i krenuo kući. Hodajući prema automobilu, koji je parkirao pedesetak metara dalje, pokušavao je da sredi misli o ženi s kojom je proveo več u vrlo prijatnom i interesantnom razgovoru. Mnoge gospođe njenih godina bi u sličnoj situaciji pale u depresiju, lečile bi i one bolesti od kojih ne boluju, pratile čitulje u novinama i klonulog duha čekale poslednji poziv za preseljenje na onaj svet. Miškovići nisu imali dece i Boško se zbog toga još više divio životnoj energiji, duhovnoj snazi i planovima Jelisavete Mišković.

Tek kad je zaustavio automobil pred svojom zgradom na Zvezdari i okrenuo se da pokupi stvari sa zadnjeg

sedišta, prisetio se onoga što je Jelisaveta rekla o crnoj beležnici koja je tamo ležala, obasjana snopom svetla s velike ulične svetiljke. Uzeo je torbu, beležnicu crnih korica i neku redakcijsku arhivu koju je danima držao u kolima, zaključao automobil i ušao u zgradu, čvrsto rešen da odmah ode u krevet. Osećao je umor i pospanost.

Roditelji su već spavali. Boško je ušao u svoju sobu, ostavio stvari, potom se istuširao, pogasio svetla u stanu, proverio jesu li zaključana ulazna vrata i legao u veliki krevet koji je zauzimao veći deo njegove sobe. Taj krevet su on i Velja napravili u improvizovanoj stolarskoj radnji strica Mirka u Batajnici a inspiracija im je bio isti takav, star skoro stotinu godina, koji je Veljin otac Josim koristio sve do smrti. Iako su ga svi iz porodice molili da spava u krevetu kupljenom zajedno s ostalim nameštajem, a da stari bace ili odnesu u vikendicu, deda Josim je odgovarao da se u tom krevetu rodio i da će u njemu i umreti.

Pre nego što je ugasio svetlo na noćnom stočiću, smeštenom s leve strane kreveta, Boško je uzeo beležnicu koju mu je dala Jelisaveta Mišković. Tek da je pogleda, pomislio je. To gledanje trajalo je do jutra.

Savršenim, neuobičajeno sitnim ćiriličnim rukopisom, dovedenim gotovo do perfekcije, profesor Arsenije Mišković beležio je događaje koji su svojom mistikom i dramatikom – na kojoj je, to se odmah videlo, profesor prilikom zapisivanja uveliko radio – zaokupili Boškovu pažnju više od bilo koje knjige ili teksta koje je pročitao poslednjih godina.

Svaka nova rečenica ispisana na blago požutelom papiru Miškovićeve beležnice uvlačila je Boška sve dublje u

svet za koji do te noći nije ni pretpostavljao da postoji i da – a to ga je posebno okupiralo – može biti vezan za Srbiju. Uprkos Milenku.

Naime, Boško nikada nije čitao naučnu fantastiku, a ni filmovi tog žanra nisu ga interesovali, ali je, zahvaljujući jednom prijateljstvu rođenom još u detinjstvu, povremeno slušao predavanja iz mistike i ezoterije. Sve zahvaljujući Milenku, s kojim je odrastao u jednom od beogradskih predgrađa.

Niko kao Milenko nije umeo da zainteresuje svoje sagovornike za priče iz starog Egipta, drevne ali i savremene Indije, za biblijske teme predstavljene na način koji je njemu bio logičan i opravdan. Taj ekscentrik je nekoliko puta preko Boška pokušao da na stranice *Argumenta* proturi priče koje su bile beskrajno daleko od uobičajenog poimanja prošlosti i sadašnjosti.

Pretežno racionalan, religiozan na poseban način, Boško je odbijao da prihvati Milenkova tumačenja određenih dešavanja u svetu i Srbiji. Kako, uostalom, prihvatiti objašnjenje da je Srbima Kosovo oteto, ne zbog geostrateških interesa velikih sila, što je mislio Boško, već radi ogromnih rezervi jedinstvene rude, javnosti, čak i naučnoj, potpuno nepoznate, koja – tvrdio je Milenko – leži ispod ledina Gazimestana? Ta ruda će, i to je govorio Milenko, poslužiti da se naprave letelice kojima će čovek munjevitom brzinom putovati po svemiru. Kako drugačije nego kao bujnu maštu protumačiti Milenkovu tvrdnju da isto ono magijsko učenje koje je dovelo Hitlera na vlast, ovih godina privodi kraju plan star dvesta pedeset godina, o stavljanju pod kontrolu svih ključnih procesa

koji se događaju na kugli zemaljskoj i to u interesu grupe od nekoliko stotina ljudi?

Čitajući te noći zapise profesora Miškovića, Boško je nekoliko puta pao u iskušenje da pozove Milenka. Imao je potrebu da s nekim podeli uzbuđenje koje je raslo u njemu sa svakom pročitanim stranicom. Pogodnije ličnosti od Milenka za takvo nešto nije bilo. Boško je ustao i uzeo telefonsku slušalicu. Pogledao je na mali budilnik pored noćne lampe. Nije mogao da veruje; bilo je tačno četiri sata. Da ga je pre toga neko upitao koliko je sati, bio je u stanju da se zakune kako je najviše jedan iza ponoći.

Spolja su dopirali zvuci koji su svakoga dana u to vreme najavljujivali buđenje velegrada; prvi tramvaji, perači ulica, ravnomeran zvuk kamiona gradske čistoće, čiji je vozač dremajući čekao da đubretari isprazne zelene kontejnere na uglu Boškove zgrade; pojačan saobraćaj... Bilo je kasno da spava a rano da zove Milenka.

Velja Stevanović se probudio oko šest i po običaju krenuo u kuhinju da pristavi vodu za kafu. Gotovo se uplašio kad je u dnevnoj sobi video Boška, zavaljenog u fotelju, s uključenim televizorom i velikom šoljom kafe ispred sebe.

– Jesi li ti spavao sinoć? – bilo je prvo što je upitao sina.

– Nisam – odgovorio je Boško.

– Da se nije nešto dogodilo?

– Ništa se nije dogodilo. Čitao sam neke tekstove i nisam mogao da zaspim.

I dalje začuđen, ali ne pitajući više ništa, Velja je otišao u kuhinju. Na jednoj od beogradskih TV-stanica puštali su film koji je Boško gledao nekoliko puta, ali nije menjao kanal. U stvari, televizor je uključio po inerciji, iz navike, tek toliko da čuje nekakav zvuk u sobi. Misli su mu bile

zarobljene između crnih korica beležnice profesora Miškovića. Pročitao je skoro trećinu beležnice i nikako nije uspevaio da se otrgne od slika koje su mu se tokom čitanja pojavljivale u mislima.

Boško je tog jutra prvi put u životu počeo intenzivno da razmišlja o događajima za koje je verovao da postoje samo u lošim američkim filmovima i pričama njegovog prijatelja Milenka. Beležnica koja ga je naterala na takvo razmišljanje nije bila vlasništvo nekog zaljubljenika u naučnu fantastiku, već lična zaostavština uglednog srpskog etnologa, čoveka čija su predavanja bila posećena i cenjena, a medijska gostovanja uvek pobuđivala pažnju. Takav čovek, mislio je Boško, nije stvorio ove zapise zato što je bio besposlen, što je iz dosade putovao po zabitima Srbije i beležio besmislene razgovore čija je jedina svrha bila prekraćivanje vremena. Ne, ovde se radilo o nečemu veoma ozbiljnom, o događajima koji su imali svoju lokaciju, učesnike s imenima i prezimenima, datume... Sve je bilo postavljeno tako precizno da se Boško nekoliko puta zapitao kako je moguće da profesor Mišković nije upoznao javnost bar sa jednom od priča koje su ležale između crnih korica njegove beležnice. Plašio se da mu to ne sruši zavidnu naučnu reputaciju – bio je jedini logičan odgovor koji je Boško mogao da pronađe i prihvati.

Prožet posebnim uzbuđenjem, s elementima straha čije izvorište nije mogao jasno da odredi, Boško je oko sedam sati okrenuo Milenkov broj telefona. Milenko je, inače, bio tehnički urednik u jednoj maloj izdavačkoj kući u Beogradu. Iza sebe je imao propali brak i kćerku, učenicu drugog razreda gimnazije, koja je živela s majkom.

I Boško i Milenko imali su običaj da spavaju do osam sati, pa su rana zvonjava telefona u malom stanu na Čuburi i Boškov glas s druge strane žice naveli Milenka da najpre pomisli na nešto loše. Bilo mu je lakše kad je čuo da Boško samo hoće da popiju kafu tokom prepodneva.

Među njima je vladalo veliko poverenje. Često su jedan drugom otkrivali tajne iz privatnog života i Milenko je bio uveren da je opet došlo do krize u Boletovoj, kako je zvao Boška, vezi s Jelenom. Znao je sve razloge njihovih dotadašnjih svađa, nekoliko puta je posredovao u pomirenju, učestvovao u proslavama godišnjica i negde, duboko u sebi, ipak verovao da će se jednog dana Boško i Jelena venčati. U stvari, želeo je da njegov prijatelj dobije porodicu, pošto je znao koliko voli decu.

Često je Boško Milenkovoj kćerki kupovao poklone, posebno dok je bila mala, vodio ju je u zoo-vrt, u bioskop, satima s njom šetao po gradu. Milenko se plašio da takav čovek ne ostane bez porodice, bez sopstvene dece. Znao je sve njegove mane, ali je s mnogima delio mišljenje da je Boško plemenita duša, čovek koji je dragocen prijatelj. To što je povremeno bio namćorast, što je ponekad pridavao veliku važnost sitnicama, istrajavao u odbrani sopstvenog mišljenja i onda kada su svi argumenti bili protiv njega... samo je snažilo Milenkovo uverenje u to da je Boško čovek dostojan poštovanja.

Obučen u skoro zimsku odeću, s velikim kišobranom okačenim o podlakticu leve ruke, Milenko je krenuo da se nađe s prijateljem. Nije ni slutio da će se tog dana potvrditi neka od njegovih životnih ubeđenja prema kojima su njegovi prijatelji i poznanici uglavnom bili rezervisani i skloni da mu se zbog tih ubeđenja podsmehnu.

Beograd je tog aprilskog jutra mirisao na proleće. Ni prekopane ulice, prljavi trolejbusi i oronule fasade nisu mogli da mu oduzmu onu posebnu toplinu koja se u rano proleće spušta u grad i unosi osećaj da se nešto menja nabolje.